

جغرافیا و روابط انسانی، تابستان ۱۳۹۷، دوره ۱، شماره ۱

بررسی نقش سمن‌ها در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، مورد مطالعه: شهر تهران

رسول افزلی^{۱*}، احمد ایرانخواه^۲، حسن مومنی^۳

۱-دانشیار جغرافیای سیاسی دانشگاه تهران، نویسنده مسئول،

۲-کارشناس ارشد مخاطرات محیطی گرایش انسانی دانشگاه تهران

۳-کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی گرایش اقتصاد فضا دانشگاه خوارزمی تهران

rasoulafzali8@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۶/۱۷

تاریخ بازنگری: ۱۳۹۷/۰۶/۱۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۶/۰۸

چکیده

سازمانهای مردم نهاد(سمن‌ها) جایگزین مناسبی برای ارائه‌ی خدمات دولتی هستند. هدف از پژوهش حاضر بررسی نقش آنها در حوزه‌ی کاهش و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی شهر تهران است. جهت دستیابی به داده‌های مورد نیاز، مصاحبه عمیق با سمن‌های فعال در این حوزه صورت گرفت که برای تعیین حجم جامعه و انتخاب مصاحبه شوندگان، از روش گلوله برفی (شیوه نمونه گیری) استفاده شد. یافته‌های تحقیق نشان داد: اکثر سمن‌ها درحوزه‌ی آسیب‌های رفاهی، یا به صورت ترکیبی در زمینه‌ی آسیب‌های جرم‌زا و ساختاری فعالند. تعریف آنها از مفهوم آسیب اجتماعی بیشتر معطوف به مسئله اجتماعی بوده و سمن‌های فعال شهر تهران را در این حوزه ناکافی دانسته‌اند. اقداماتشان عمدتاً به صورت آموزش، مددکاری، توانمندسازی و فرهنگی بوده که در این راستا از حمایت‌های دولت و قوانین مربوطه رضایت خاطر ندارند. علت آسیب‌ها را به ترتیب اولویت: فقر مادی، فقر فرهنگی، محیط شهر و مشکلات آن، سیاست‌ها و قوانین نامناسب بیان، ورشد فعالیت سمن‌ها و میزان همکاری مردم را مثبت ارزیابی کرده‌اند. مصاحبه شونده‌گان به ترتیب: الگوی پیشگیری اجتماعی رشدمدار، الگوی کنترل و پیشگیری جامعه‌مدار، الگوی کنترل و پیشگیری توانمندسازی، الگوی کنترل و پیشگیری مددکاری اجتماعی، الگوی کنترل و پیشگیری طراحی محیطی و الگوی کنترل و پیشگیری انتظامی را پیشنهاد کرده‌اند. پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی در راستای تامین امنیت، نیازهای انسانی و توسعه‌ی اجتماعی در جوامع مختلف است. گستردگی اقدامات و نظرات گوناگون در رفع آسیب‌های اجتماعی باعث شده تا دولت‌ها به تنهایی قادر به برآورد آن نباشند، از اینرو لازم است همکاری‌های چند جانبه با حاکمیت- مردم و جامعه صورت پذیرد تا نتایج بدست آمده کیفی‌تر و سریع‌تر رخ دهد.

واژگان کلیدی: سازمانهای مردم نهاد(سمن)، آسیب‌های اجتماعی، توسعه‌ی اجتماعی، الگوی پیشگیری، شهر تهران

مقدمه:

عامل تعیین کننده توسعه اجتماعی، به رغم تجربه های متفاوت، کارآمد بودن دولت است. دولت در فرایند توسعه اجتماعی و اقتصادی نقش محوری دارد (ایبمب، ۲۰۰۷)، مهم ترین اقداماتی که دولت ها می توانند برای تقویت سرمایه اجتماعی انجام دهند، عبارتند از: تشویق و تقویت تشکیل نهادهای مدنی، تقویت و غنی سازی آموزش های عمومی، تأمین امنیت شهروندان در جهت حضور داوطلبانه در نهادهای اجتماعی، پرهیز از تصدی گری بخش های مختلف اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی و واگذاری فعالیت های مربوطه به نهادهای مردمی برای جلب مشارکت آنها در فعالیت ها و زمینه سازی ایجاد و تقویت نهادهای اجتماعی و شبکه های اعتماد بین آحاد مختلف مردم. سازمان های مردم نهاد، یکی از بسترهای تسری توسعه اجتماعی در تمامی تعاریف سرمایه اجتماعی به شمار می روند، چرا که تبلوری از مشارکت به معنای سهیم شدن افراد جامعه در اداره امور خوندند (فوکویاما، ۱۳۷۹، ۳۰). امروزه، ارتباط مردم با حکومت و دستگاه های دولتی و رشد مشارکت های هرچه بیشتر آنان از طریق نهادها و سازمان هایی صورت می گیرد که به سازمان های مردم نهاد¹ معروف شده اند. ویژگی هایی نظیر نداشتن وابستگی به ساختار دیوان سالارانه و منابع عمومی دولت، داوطلبانه و دموکراتیک² بودن، آن ها را از سازمان های دولتی³ متمایز می کند (لیپسون و وارن، ۲۰۰۶). آینده جهان در سیطره سازمان غیردولتی خواهد بود. بر همین اساس هر کشوری احتمال بقای قدرتمندی خود را از طریق گسترش سازمان های مردم نهاد رقم خواهد زد. به گفته ی کوفی عنان دبیر کل سابق سازمان ملل متحد: قرن بیست و یکم عصر سازمان های مردم نهاد است (مقیمی، ۱۳۸۵، ۲۰). در کشورهای پیشرفته، دولت محلی به منظور بهره گیری و توسعه ظرفیت های سازمان های غیر دولتی به عرضه حمایت های مالی نظیر اعطای امتیاز، انعقاد قراردادهای مقاطعه کاری، عرضه خدمات، آموزش، مکان، ابزار و تجهیزات، وام و تخفیفات مالیاتی اقدام می کند تا این سازمان ها بر ظرفیت های متنوع و راه حل های ابتکاری مسائل شهری و روستایی تمرکز کنند (هایلی و جیمز، ۲۰۰۶). برعکس در کشورهای کمتر توسعه یافته، سازمان های غیر دولتی به نوعی جانشینی برای تهیه خدمات بخش عمومی اند که با دولت محلی در زمینه تهیه مسکن، بهداشت، دفع زباله، حفظ محیط زیست، آموزش و روش های نوین عرضه خدمات همکاری می کنند (بوجک و اسمیت، ۲۰۰۰، ۳). برای سازمان های مردم نهاد دو تعریف اساسی وجود دارد اولاً سازمانی باشخصیت حقوقی مستقل، غیردولتی، غیرانتفاعی و غیرسیاسی است که برای انجام فعالیت داوطلبانه با گرایش فرهنگی، اجتماعی، مذهبی، بشردوستانه و بر اساس قانونمندی و اساسنامه مدون، رعایت چارچوب قوانین موضوعه کشور و مفاد آیین نامه های اجرایی آن فعالیت می کند. و تعریف دوم اینکه سمن یک سازمان غیردولتی و غیرانتفاعی است (گلشن پژوه، ۱۳۹۲، ۴۰). سمن ها معمولاً از ارزش های مشترکی چون فراگیری و عدم تبعیض، مشارکت، دسترسی به سازمان، پاسخگو بودن نسبت به گروه های آسیب پذیر و ایجاد حس مشارکت در مردم، نفوذ و اثرگذاری برخوردار هستند (مهاجرانی، ۲۰۰۳). و این قابلیت و قدرت به دلیل تکیه بر موضوعات محدود، پایبندی به اصول خود، تعهد بیشتر، ساختار شبکه ای با سایر سمن ها، ابتکار عمل، پاسخگویی سریع به نیازهای محلی، دسترسی آسان به گروه های فقیر و آسیب پذیر و آگاهی از روش زندگی، نگرش ها و امکانات جمعیت هدف است. مدیریت مؤثر سامانه و اجرای صحیح برنامه های خود، منشأ اثراتی می باشد (نمازی، ۲۰۰۶، ۵۲) که از آن جمله می توان به افزایش

¹: NGO

²: Democratic

³: GOs

دسترسی مردم به خدمات آموزشی سلامت، ارتقای کمیت، کیفیت و کاهش هزینه های خدمات اجتماعی به دلیل سهولت دسترسی در گروه های آسیب پذیر، کاهش جرم در محله و منطقه، و افزایش سرمایه اجتماعی از طریق ارتقای مشارکت (ارتقای ارتباط و اعتماد)، (سازمان جهانی، ۲۰۰۲) اشاره نمود. سازمان های مردم نهاد در پیشگیری، کاهش آسیب اجتماعی، حمایت اجتماعی، اشتغال زائی، درمان و توانمندسازی نقش بسزایی دارند.

یکی از عواملی که توسعه اجتماعی کشورها را تحت تاثیر قرار می دهد، آسیب های اجتماعی هستند، این عوامل با اختصاص دادن بخش کلانی از بودجهی کشورها به خود، موانع زیادی را در مسیر رشد و توسعه، متوجه آنها می کنند (کلایتون و همکاران، ۲۰۰۰). از اینرو پیشگیری از آسیب های اجتماعی و مقابله با وقوع آنها از اولویت های هر کشوری می باشد. از آنجایی که تجربه ثابت کرده است که دولت ها به تنهایی قادر به مقابله با این آسیب ها نیستند و همچنین با مطرح شدن مباحث نظری و تجربیات عملی در خصوص تاثیر مشارکتهای مردمی در افزایش بازدهی طرح های دولتی، ضرورت بکارگیری سازمانهای مردم نهاد در امر مقابله و پیشگیری از آسیب های اجتماعی آشکار می گردد (سویفت، ۲۰۰۰). به طور مثال یکی از موفقیت های عملی برنامه ی پیشگیری از جرم در کشورهای استونی و هنگ کنگ، استفاده از قابلیت های سازمانهای مردم نهاد نظیر (اتحادیه ی استونیایی برای رفاه کودکان)^۱ در استونی و (انجمن توانبخشی و پیشگیری از جرم) آدر هنگ کنگ عنوان می شود (هیلپورن و لپس، ۲۰۰۵). سازمانهای غیردولتی (سمن ها) جایگزین مناسبی برای خدمات دولتی در پیشگیری از آسیب های اجتماعی هستند. آنها در سطح عام نیروهای مهمی برای تقویت جامعه مدنی محسوب می شوند و چون دارای ارزش ها و ایده آل های مشترکی در میان اعضای خود هستند، حامیان و تسریع کنندگان مهم تغییرات اجتماعی به شمار می روند (رز، ۲۰۰۷). سمن ها (سازمانهای مردم نهاد) منبع نوآوری تجربه و آزمودن رویکردهای نوین در حوزه آسیب های اجتماعی هستند و با تکیه بر دستاوردهای مدیریتی آنها می توان نظام پیشگیری از آسیب های اجتماعی را تدوین کرد (www.ngocongo.org). مطالعه تجارب کشورهای توسعه یافته در امر کنترل و پیشگیری از آسیب های اجتماعی نشان می دهد که آنها توانسته اند به مدد سمن ها ضمن آموزش و بهسازی توان گروه های مختلف مردمی در مقابله با آسیب ها، مشارکت همه گروه های جامعه را در این زمینه ایجاد کنند و با توسعه توانمندی های کارآفرینی زمینه ساز افزایش آگاهی های اجتماعی جامعه نسبت به حل و یا کنترل آسیب ها و مسائل اجتماعی شوند (نلسون، ۲۰۰۶، ۷۰۱). در کشور ما و مخصوصا شهر تهران تعداد سازمانهای غیر دولتی که در زمینه آسیب های اجتماعی فعالند زیاد است. با وجود این تاکنون برای مطالعه اقدامات و فعالیتهای آنها هیچ گونه کار آکادمیک و منسجمی صورت نگرفته است. از همین رو بررسی وضعیت عملکردی آنها در این تحقیق با استناد به داده های ثانویه و یا استفاده از کارهای انجام گرفته قبلی میسر نیست. در این تحقیق تلاش شد تا از طریق انجام یک مطالعه پیمایشی (مصاحبه باز) یافته های میدانی مورد نظر تحقق یابد. طبعا دستیابی به این یافته ها اعتبار و سندیت نظام پیشگیری از آسیب های اجتماعی را تقویت می کند، همچنین پژوهش حاضر یک تحقیق مسئله مدار کاربردی است که در صدد حل یکی از موضوع های اجتماعی و امنیتی در شهر تهران است. از آنجا که سازمان های مردم نهاد یکی از ابزارهای اساسی مدیریت دولتی نوین در جهت رشد و توسعه فعالیت های اجتماعی - سیاسی و توسعه ای هستند و در اکثر کشورها نقشی اساسی در فرایند توسعه بر عهده دارند (موران، ۲۰۰۶، ۱۹۷)، چند صباحی است که در کشورمان نیز به آن توجه جدی شده است و دولت تلاش می کند تا ضمن کمک به شکل گیری و ایجاد این نهادهای جامعه مدنی، در فعالیتهای توسعه برای آن ها نقشی محوری قائل شود. اما این سازمان ها، در فرایند توسعه

¹ : Estonian Union for Child Welfare

² : The Society of Rehabilitation and Crime Prevention, Hong Kong

هنوز نتوانسته اند جایگاه مناسبی را کسب، و اعتماد ملی و دولتی را به خود جلب کنند. همچنین باید بتوانند به نیازهای اجتماعی به شکل کار آمد و اثربخش پاسخ دهند. بنابراین با توجه به اینکه سازمان‌های مردم نهاد به عنوان نهادهایی مستقل و بدون وابستگی به دولت ایفای نقش می‌کنند و به صورت داوطلبانه و برای مقاصد غیرانتفاعی و غیرسیاسی به وجود می‌آیند، این فرصت برای پژوهشگران پیش آمده تا مشخص نماید آیا سازمان‌های مردم نهاد می‌توانند در پیشگیری از ارتکاب آسیب‌های اجتماعی در شهر تهران نقشی داشته باشند؟ و به موضوع با دیدگاه آسیب شناسانه توجه دقیقی کنند و با مطالعه بر روی این موضوع به این نتیجه برسند که سازمان‌های مردم نهاد تا چه حدی در کاهش آسیب‌های اجتماعی و پیشگیری از ارتکاب جرم می‌توانند نقش آفرین باشند؟ انواعی از سازمان‌های مردم نهاد در جامعه ایران در حال شکل‌گیری است که دامنه فعالیت آن‌ها روز به روز متنوع‌تر و پیچیده‌تر می‌شود که با اعمال مدیریت صحیح و استفاده از آن توانمندی‌ها می‌توان از گسترش این سازمان‌ها به عنوان یک فرصت و ابزار جهت توسعه در زمینه‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی کشور نام برد (کاویانی فر، ۱۳۸۸).

روش تحقیق

داده‌های این پژوهش با استفاده از روش مصاحبه عمیق با سمن‌های فعال در حوزه آسیب‌های اجتماعی به دست آمده است. شیوه انتخاب مصاحبه شونده‌گان (شیوه نمونه‌گیری) روش گلوله برفی بوده است. در نمونه‌گیری انجام شده، پراکنش حوزه فعالیت سمن‌ها نیز بر اساس نسبت و تعداد هر یک از حوزه‌های سه‌گانه آسیب‌های اجتماعی (رفاهی، جرم‌زا و ساختاری) نسبت به تعداد کل سمن‌ها مورد نظر بوده است. برای مثال تعداد سمن‌های اختصاصی فعال در حوزه آسیب‌های جرم‌زا و ساختاری در شهر تهران بسیار ناچیز و در حد یک یا دو مورد است. از همین رو تعداد مصاحبه‌های انجام گرفته با این سمن‌ها نیز طبعاً کم بوده است. پرسشگران مجرب گروه تحقیق، با شناسایی سمن‌ها، آنها را در لیست افراد واجد شرایط وارد کرده و سپس با تماس با آنها و صحبت راجع به تحقیق و اهداف آن، در صورت موافقت شخص قرار حضوری مصاحبه انجام شده است. در انتخاب افراد مصاحبه شونده در هر سمن تلاش شده است تا آگاه‌ترین و مطلع‌ترین فرد فعال انتخاب و مصاحبه انجام گیرد. لذا در مواردی مدیران و در مواردی مشاوران و یا کارشناسان انتخاب شده‌اند. با توجه به اینکه در مورد تعداد سازمان‌های غیر دولتی فعال در حوزه آسیب‌ها و مسائل اجتماعی اطلاعات دقیقی در دست نیست. با مراجعات مکرری که به نهادهای متصدی این امر بخصوص وزارت کشور استانداری و فرمانداری و سازمان بهزیستی و مرکز آمار صورت گرفت، عملاً یافته دقیق و مطمئنی به دست نیامد. چون در این نهادها تعریف درستی از مقوله آسیب‌های اجتماعی وجود ندارد و لذا سمن‌های متصدی آنها نیز به تفکیک، آماربرداری نشده‌اند. در واقع خود سازمان‌های متصدی نیز از این وضعیت بی‌اطلاعند. با وجود این، با استفاده از اطلاعات پراکنده‌ای که از مراکز مختلف جمع‌آوری شد تعداد سمن‌های فعال در حوزه آسیب‌ها و مسائل اجتماعی و نیز تعداد سمن‌هایی که به صورت کلی به امور خیریه پرداخته‌اند، مشخص شد. بر اساس معیار اشباع‌شدگی داده‌های به دست آمده، مصاحبه با تعداد ۱۸ سمن به پایان رسید. فرم مصاحبه، مجموعه‌ای از پرسش‌های باز در زمینه‌های مختلف مورد مطالعه فعالیت سمن‌ها بوده است. با توجه به اینکه نوع تدوین فرم مصاحبه و نحوه تکمیل آن از اهمیت زیادی برخوردار است و نتایج بررسی‌ها به میزان قابل توجهی به خروجی این قسمت اتکاء دارد، از این رو در تدوین فرم مصاحبه سعی شد اصول اساسی مربوط به تدوین پرسشنامه‌ها، از قبیل رعایت اصول مربوط به چارچوب کلی تحقیق، تقدم و تاخر سوالات، روشن بودن کلمات، کوتاه بودن سوالات، مسائل روانی، زبانی و پرهیز از ایجاد حساسیت در پاسخ‌دهنده رعایت گردد. فرم مصاحبه از ۲۳ پرسش تشکیل شده است که در تحلیل داده‌های به دست آمده به ۱۰ بخش اصلی زیرتبدیل شده‌اند:

۱: مشخصات عمومی، ۲: تعریف و مصداق های آسیب های اجتماعی، ۳: نقش سازمانهای غیر دولتی در کاهش آسیب های اجتماعی، ۴: اقدامات و فعالیتهای اولویت ها برای کاهش آسیب های اجتماعی، ۵: حمایت دولت و نهادهای عمومی از سمن ها، ۶: سببها و علل آسیب های اجتماعی، ۷: محدودیت های قانونی سمن ها، ۸: پیشنهادات برای بهتر شدن فعالیت های سمن ها، ۹: همکاری مردم با سمن ها، ۱۰: الگوهای پیشگیری و راهبردها و راهکارها. در ادامه داده های به دست آمده از هر یک از این بخش ها تحلیل شده اند و در پایان خروجی مورد نظر به دست آمده است.

ویژگی های عمومی مصاحبه شوندگان:

۱: سمت و تخصص مصاحبه شوندگان : جدول شماره (۱) مسئولیت افراد مشارکت کننده در مصاحبه را نشان می دهد و جدول (۲): میزان مشارکت مصاحبه شوندگان برحسب نوع تخصص

جدول (۲): مصاحبه شوندگان برحسب

جدول (۱): مصاحبه شوندگان برحسب نوع مسئولیت

نوع تخصص

درصد	تعداد	تخصص
۳۳	۶	مددکار اجتماعی
۱۷	۳	روابط عمومی
۵	۱	روانشناسی بالینی
۵	۱	علوم آزمایشگاهی
۵	۱	جامعه شناسی
۶	۱	مشاوره
۶	۱	پژشک عمومی
۶	۱	زبان شناسی
۱۷	۳	پانسخ های نادرست
۱۰۰	۱۸	جمع کل
۶۷	۱۲	جمع تخصص های مرتبط با آسیب های اجتماعی
۱۶	۳	جمع تخصص های غیر مرتبط با آسیب های اجتماعی

درصد	تعداد	مسئولیت
۳۳	۶	مدیر عامل
۱۷	۳	مددکار اجتماعی
۵	۱	مسئول جذب مشارکت ها
۵	۱	مدیر اجرایی
۱۷	۳	مدیر روابط عمومی
۵	۱	معاون توانبخشی
۶	۱	مسئول فنی
۶	۱	مسئول کاهش آسیب
۶	۱	مسئول پذیرش
۱۰۰	۱۸	جمع

۲: زمینه فعالیت سمن های مورد مطالعه و مدت فعالیت آنها: جدول (۳) حوزه فعالیت سمن های مورد مطالعه را نشان می دهد. پراکنش مطالعاتی مصاحبه از سمن ها در مورد سه دسته آسیب های جرم زا رفاهی و ساختاری، بر اساس نسبت کل آنها در سطح شهر بوده است. جدول (۴) مدت فعالیت سمن های مورد مطالعه را نشان می دهد:

جدول (۴): مصاحبه شوندگان براساس مدت فعالیت

جدول (۳): مصاحبه شوندگان بر اساس زمینه‌ی فعالی

سازمان

درصد	تعداد	نوع فعالیت
۵	۱	آسیب های جرم زا
۳۳	۶	آسیب های رفاهی
۶	۱	آسیب های ساختاری اجتماعی
۵۰	۹	مشترک در چند حوزه
۶	۱	بدون پاسخ
۱۰۰	۱۸	جمع

درصد	تعداد	مدت فعالیت
۱۶	۳	کمتر از ۵ سال
۲۸	۵	۵ تا ۱۰ سال
۲۸	۵	۱۰ تا ۱۵ سال
۲۸	۵	بیش از ۱۵ سال
۱۰۰	۱۸	جمع

:

۳: حجم جامعه و گروه‌های قربانی تحت پوشش سمن‌ها: جدول (۵) و شکل (۱) حجم و تعداد گروه‌های قربانی تحت پوشش سمن‌های مورد مطالعه را نشان می‌دهد. همانطور که مشاهده می‌شود بیشتر سمن‌های مورد مطالعه، جمعیت کمتر از ۵۰۰ نفر را تحت پوشش داشته‌اند. با وجود این پراکنش مطالعاتی به گونه‌ای بوده است که همه انواع سمن‌ها از این منظر مورد مطالعه قرار گیرند.

جدول (۵) حجم و تعداد گروه‌های قربانی تحت پوشش سمن‌های

حجم جامعه و گروه‌های قربانی	کمتر از پانصد	پانصد تا هزار	هزار تا هزار و پانصد	هزار و پانصد تا دو هزار	بیشتر از دو هزار
نفر	۸	۴	۳	۱	۲

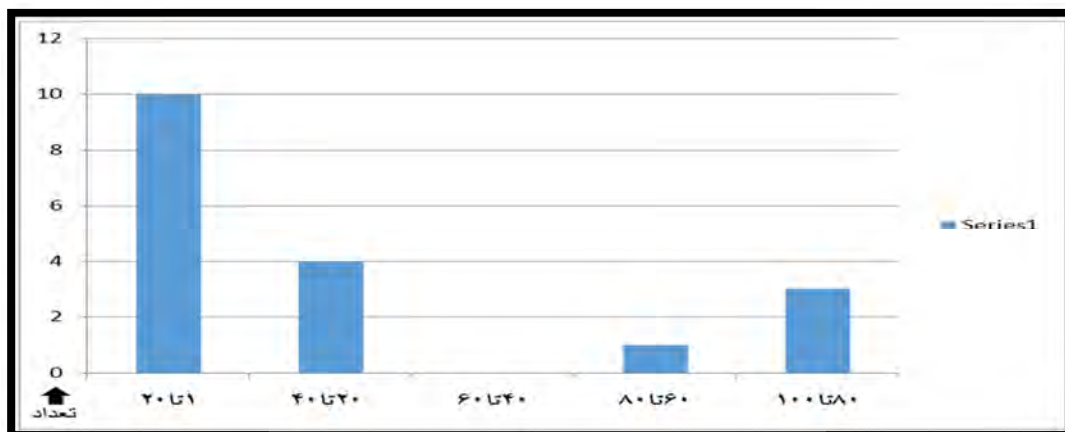

شکل (۱) حجم و تعداد گروه‌های قربانی تحت پوشش سمن‌ها

۴: تعداد پرسنل: جدول (۶) و شکل (۲) تعداد پرسنل سمن‌های مورد مطالعه نشان داده شده است.

جدول (۶) تعداد پرسنل سمن‌های مورد مطالعه نشان داده شده است.

تعداد پرسنل	هشتاد تا صد	شصت تا هشتاد	چهل تا شصت	بیست تا چهل	یک تا بیست
نفر	۳	۱	۰	۴	۱۰

شکل (۲) تعداد پرسنل سمن‌های مورد مطالعه نشان داده شده است.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها:

یافته‌های تحقیق در قالب ۱۲ مقوله به شرح زیر بررسی شده‌اند:

مقوله اول: تعریف و مصادیق آسیب‌های اجتماعی:

یکی از مباحث چالش برانگیز حوزه مطالعاتی آسیب‌های اجتماعی مربوط به مفهوم آسیب اجتماعی و مترادف معنایی آن با مفهوم مسئله اجتماعی است. همچنین چیستی مصادیق آسیب‌های اجتماعی در جامعه نیز همچنان محل مناقشه است. لذا این مقوله با هدف دست‌یابی به تعریفی واحد از مفهوم آسیب اجتماعی و روشن شدن مصادیق‌های عینی آن در این مصاحبه مطرح شده است. برای روشن شدن این بحث دو سوال از مصاحبه‌شونده‌ها پرسیده شد: نخست اینکه تعریف شما به عنوان شخصی که در زمینه کاهش آسیب اجتماعی کار می‌کنید، از مقوله «آسیب اجتماعی» چیست؟ و دوم اینکه مصادیق آسیب‌های اجتماعی را نام ببرید.

به طور کلی در تحلیل داده‌های به دست آمده از این مقوله می‌توان به چند نکته مهم اشاره کرد:

- از نظر سمن‌ها مقوله آسیب اجتماعی مفهومی بسیار فراگیر است و علاوه بر آسیب‌های شناخته شده و مطرح، مسائل دیگری را نیز شامل می‌شود. لذا می‌توان گفت که تعریف آنها از مفهوم آسیب اجتماعی بیشتر معطوف به مفهوم مسئله اجتماعی بوده است. از نظر آنها آسیب اجتماعی به پدیده‌هایی اطلاق می‌شود که باعث بروز مسائل و معضلات اجتماعی (شامل مسائل فرهنگی، اقتصادی و یا اجتماعی) می‌گردد.

- مصاحبه‌شونده‌ها در بیان مصادیق، مسائل گسترده تری را در ذیل مفهوم آسیب اجتماعی جای داده‌اند. از نظر آنها مصادیق آسیب‌ها بیشتر ماهیت ترکیبی داشته و شامل هر سه دسته آسیب‌های رفاهی، جرم‌زا و ساختاری می‌شود.

-مصادق‌های آسیب‌های اجتماعی از نظر سمن‌ها علاوه بر مسائل اجتماعی عامیانه عبارتند از: فحشا، بی‌مسئولیتی، اختلاس، رانت خواری، بی‌هویتی، کودکان بازمانده از تحصیل، سوء استفاده جنسی از کودکان، تن‌فروشی، فساد اخلاقی، بی‌توجهی خانواده‌ها به تربیت فرزندان، ناآگاهی اجتماعی، رفتار غلط خانواه‌ها، رفتار غلط معلمین، بدرفتاری کارمندان با ارباب رجوع، تربیت بد فرزندان، خشونت ادرا، افسردگی، ترک تحصیل، فقر فرهنگی و خودباوری پایین، نداشتن اعتماد به نفس، سیاست‌های غلط، از هم گسیختگی خانواده‌ها، اختلاف طبقاتی، مریض‌های بدون حامی، آلودگی هوا و فرار از منزل. -این طیف گسترده مسائل که از سوی سمن‌ها بیان شده اند نشان می‌دهد که حوزه آسیب‌های اجتماعی برای متولیان اجتماعی بسیار گسترده تر از تعریف و یا مصادق‌های محدود و رسمی تصمیم‌گیرندگان و برنامه‌ریزان دولتی است. مصاحبه شونده‌ها بیان داشته‌اند که عمده وظایف آنها در سمن‌ها مربوط به مسائل حاشیه‌ای و غیر رسمی تر است؛ موضوعاتی که عملاً در دستور کار برنامه‌ریزان دولتی نیستند و اساساً هنوز طرح مسئله نشده‌اند.

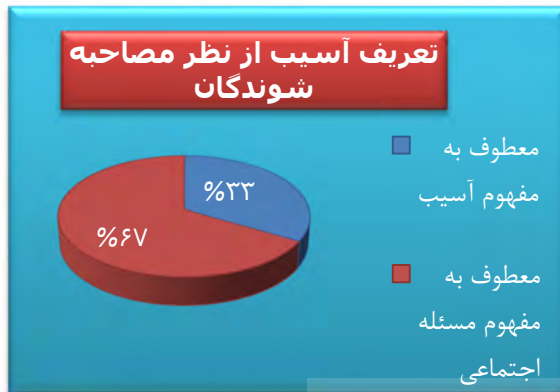
- تعریف سمن‌ها از آسیب‌های اجتماعی بیشتر معطوف به دو دسته آسیب‌های رفاهی و ساختاری است و کمتر به آسیب‌های جرم‌زا اشاره شده است. برای مثال اکثر آنها در بیان مصادق‌ها بیشتر به آسیب‌هایی مانند کودکان کار، بیکاری، طلاق، حاشیه‌نشینی، فقر، قانون‌گریزی، زنان سرپرست، طلاق و... اشاره کرده‌اند. آسیب‌های جرم‌زا نسبتاً کمتر بیان شده‌اند. از بین آسیب‌های جرم‌زا بیشتر به سرقت و زورگیری و اعتیاد اشاره شده است. این مسئله نشان می‌دهد که گروه‌های قربانی بیشتر در خصوص آسیب‌های رفاهی و ساختاری به سازمانهای غیردولتی مراجعه می‌کنند و آسیب‌های جرم‌زا را از این جهت که ماهیت قانونی و انتظامی دارد بیشتر از طریق مراکز حقوقی و انتظامی پیگیری می‌کنند. شاید یکی از دلایل گسترده‌تر شدن آسیب‌های جرم‌زا در شهر تهران همین مسئله باشد چون عملاً گروه‌های قربانی خارج از نهادهای قانونی برای رفع و رجوع این مسائل به سمن‌ها کمتر مراجعه دارند.

-نکته مهم دیگر در تعریف آسیب‌های اجتماعی از طرف سمن‌ها، اشاره به هر دو جنبه آسیب‌های جسمی و روانی بوده است. از نظر آنها آسیب‌ها صرفاً جنبه جسمی و مادی ندارند و در اکثر موارد جنبه‌های روانی آنها بیشتر است. از همین رو نمی‌توان صرفاً به سلامت جسمی افراد اعتماد کرد، گاه انسانهای به ظاهر سالم نیز به شدت گرفتار آسیب‌ها روانی پیچیده‌ای هستند که نیازمند شناخت و مطالعه و مداخله است.

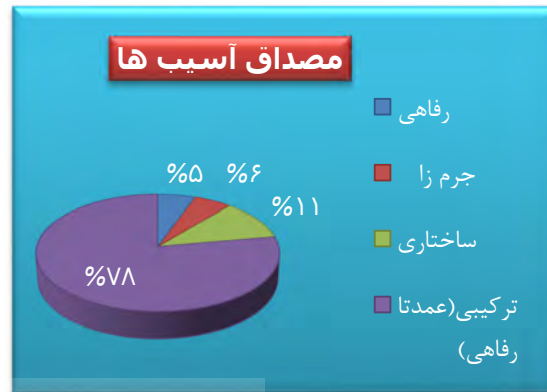
- در تعریف و بیان مصادیق آسیب‌های اجتماعی از طرف سمن‌ها بیشتر بر گروه‌های سنی پایین و بویژه کودکان و نیز بر جنسیت زن اشاره شده است. تقریباً همه مصاحبه‌شونده‌ها تأکید خاصی بر این دو مسئله داشته‌اند. از نظر آنها عمده مراجعات صورت گرفته به سمن‌ها مربوط به کودکان و زنان بوده است. این مسئله نشان می‌دهد که آسیب اجتماعی در تهران در حال زنده شدن است و میانگین سنی گروه‌های قربانی آن نیز به شدت پایین است. مسئله‌ای که ضرورت توجه بیشتر مدیریتی را می‌طلبد.

-از نظر سمن‌ها آسیب‌های اجتماعی خود را در هر سه سطح فردی، گروهی و اجتماعی نشان می‌دهند. مصاحبه‌شونده‌ها در تعریف خود از مفهوم آسیب اجتماعی و بیان مصادیق آنها، آسیب‌ها را محدود به یک سطح ندانسته‌اند. اکثر آنها اشاره کرده‌اند که رخداد یک آسیب در یک سطح عملاً سایر سطوح را نیز درگیر می‌سازد.

از نظر مصاحبه شوندگان آسیب اجتماعی در شهر تهران صرفاً برآمده از فقر مادی نیست، بلکه فقر فرهنگی نیز در آن موثر بوده است. از نظر آنها فقر فرهنگی بیشتر باعث ظهور آسیب‌های ساختاری مانند طلاق، قانون‌گریزی و هنجارشکنی شده است. در مقابل فقر مادی باعث وقوع آسیب‌های رفاهی شده است. اشکال (۳) و (۴) با هدف دقیق‌تر کردن نتایج، یافته‌های کیفی به کمی تبدیل شده‌اند:

شکل (۴): تعریف آسیب از نظر مصاحبه شوندگان

شکل (۳): مصادیق آسیب‌ها

مقاله دوم: نقش سازمانهای غیر دولتی در کاهش آسیب‌های اجتماعی

در ذیل این مقوله از مصاحبه شونده‌ها درباره نقش سمن‌ها در کاهش آسیب‌های اجتماعی سوال شده است. برای این منظور دو پرسش مطرح شده است: آیا تعداد سازمانهای فعلی را کافی می‌دانید، چه پیشنهادی در این زمینه دارید؟ به نظر شما آیا سمن‌ها نقش موثری در کاهش آسیب‌های اجتماعی داشته‌اند؟ دلیل و علت آن را ذکر کنید. داده‌های به دست آمده نشان می‌دهد که اکثر مصاحبه شونده‌ها (۱۰ مورد) تعداد سمن‌های فعال در حوزه آسیب‌ها و مسائل اجتماعی را ناکافی دانسته و خواستار افزایش تعداد آنها هستند. از مهمترین دلایل آنها برای این امر عبارتند از: حجم گسترده آسیب‌ها در شهر تهران و عدم پوشش آنها توسط سازمانهای فعال، عدم ورود تخصصی سازمانهای موجود در امر آسیب‌ها، کمبود سمن‌ها در کشور در قیاس با کشورهای دیگر، بیشتر شدن حس مسئولیت‌پذیری مردم با افزایش سمن‌ها، با افزایش سمن‌ها صدای مردم بهتر به گوش مسئولین می‌رسد. البته در مقابل عده‌ای از مصاحبه شونده‌ها (۸ مورد) معتقدند که همین تعداد سمن برای فعالیت در حوزه آسیب‌های اجتماعی کافی است و به جای افزایش تعداد باید کیفیت کار آنها را بیشتر کرد. از نظر آنها سمن‌ها رشد قارچ‌گونه داشته‌اند و افزایش تعداد آنها باعث می‌شود که هماهنگی کمتری با هم داشته باشند. لذا دولت باید به جای افزایش تعداد، بسترهای فعالیت باکیفیت سمن‌ها را مهیا سازد. در مجموع می‌توان گفت تعداد سمن‌های فعال در حوزه آسیب‌های اجتماعی در شهر تهران به گفته مصاحبه شونده‌ها پاسخگوی نیازهای موجود نیست و علاوه بر این بخش مهمی از آنها ورود تخصصی به مسئله ندارند و یا اینکه موازی کاری‌های زیادی صورت می‌گیرد و عملاً فعالیت آنها ثمر بخش نیست. بنابراین در سطح مدیریتی، هم افزایش تعداد و هم کیفی سازی فعالیت سمن‌ها باید در دستور کار قرار گیرد. تخصصی شدن حوزه فعالیت سمن‌ها در حوزه آسیب‌های اجتماعی به تفکیک دسته‌ها و گروه‌های مختلف آسیب اجتماعی از مهمترین اولویت‌هایی مدیریتی است که باید در دستور کار نهادهای متولی قرار

گیرد. مصاحبه شونده ها همچنین در خصوص میزان موفقیت سمن ها در حوزه آسیب های اجتماعی شهر تهران نظر داده اند. در این زمینه بالاجماع همه معتقد بوده اند که فعالیت های سمن ها در این حوزه موفقیت آمیز بوده است. مهمترین دلایلی که برای این امر ذکر کرده اند عبارتند از:

- تاثیر سمن ها بیشتر از سازمانهای دولتی است چون نیروهای دلسوز بیشتری در این زمینه نسبت به آنها دارند،
- سمن ها توسط خود مردم اداره می شوند،
- مردم داوطلبانه سرمایه گذاری خوب و حضور خوبی دارند،
- نسبت به بخش های دولتی فعالیت بیشتری دارند،
- سمن ها مورد اعتماد مردم هستند،
- اطلاعات آنها به روز است، و نیروهای آنها گسترده هستند،
- مشاوره هایی که می دهند بسیار موثر بوده است،
- ورودشان به حوزه آسیب ها دستوری نبوده است،
- مردم سمن ها را غریبه نمی دانند و بدون ترس و نگرانی مسائلشان را با آنها در میان می گذارند،
- سمن ها کارشان با انگیزه و دلی است و در حل آسیب ها و مسائل اجتماعی دغدغه دارند،
- جهت گیری سیاسی ندارند و اسیر حاشیه نیستند،
- مانند نهادهای دولتی صرفا برای رفع تکلیف کار نمی کنند و کارشان با انگیزه انجام می گیرد.

در میان مصاحبه شونده ها تنها یک مورد فعالیت سمن ها را موفقیت آمیز ندانسته و علت آن را عدم توجه به قشر بزرگسال دانسته است. روی هم رفته به نظر می رسد سمن ها فعالیت خودشان را در حل مسائل اجتماعی موفقیت آمیز دانسته اند. تخصصی شدن حوزه فعالیت آنها و پرداختن به همه حوزه ها و همه اقشار جامعه از مهمترین مواردی است که باید در ساماندهی فعالیت آنها بیشتر مد نظر باشد. در ادامه یافته های کیفی به دست آمده به یافته های کمی تبدیل شده اند:

شکل (۵): کفایت تعداد سمن های فعال در حوزه آسیب ها

شکل (۶): نقش موثر سمن ها در کاهش آسیب

آسیب

مقاله سوم: اقدامات و فعالیتها و اولویتها برای کاهش آسیبهای اجتماعی:

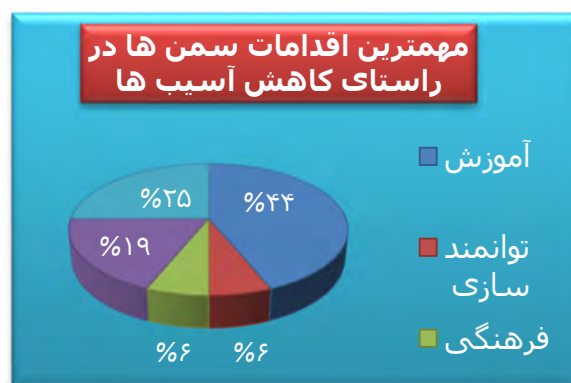
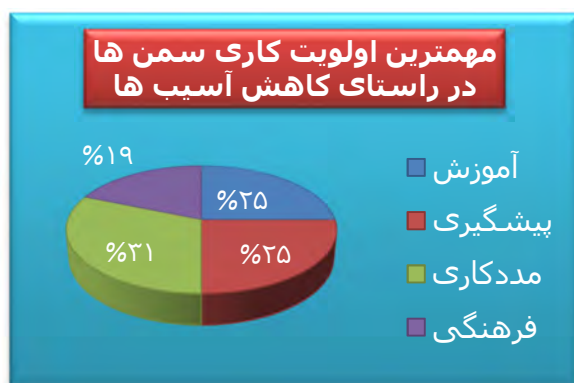
در این بخش از مصاحبه شونده ها در باره اقدامات و فعالیتهایشان پرسیده شد. سه سوال در این زمینه طرح شده است که عبارتند از: مهم ترین اقدامات و فعالیت های سازمان شما برای کاهش آسیب های اجتماعی چه بوده است؟ اولویت اول سازمان شما جهت کاهش آسیب های اجتماعی چیست؟ به نظر شما آیا اقدامات سازمان شما در کاهش آسیب های اجتماعی موثر واقع شده است؟ دلیل آن را بیان کنید.

به طور کلی داده های به دست آمده از این مقوله نشان می دهد که اقدامات سمن های فعال در حوزه آسیب های اجتماعی به ترتیب مربوط به چهار حوزه آموزش، اقدامات ترکیبی، مدد کاری، توانمند سازی و فرهنگی است. تحلیل این داده ها نشان داد که هر یک از سمن با توجه به حوزه فعالیت خود در سه دسته آسیب های رفاهی، آسیب های جرم زا و آسیب های ساختاری، این اقدامات را به صورت تخصصی تر انجام داده اند:

الف) سمن هایی که بیشتر در حوزه آسیب های ساختاری فعالند، بیشتر آموزش را به عنوان مهمترین اقدام و فعالیت خود عنوان کرده اند. اولویت اکثر این سمن ها برای امر آموزش بیشتر گروه سنی پایین و طور خاص کودکان بوده اند. همچنین این سمن ها عنوان کرده اند که اکثر فعالیت آنها معطوف به سطح کلان اجتماعی بوده و برطرف شدن آسیب های اجتماعی را در سطح کل جامعه دنبال کرده اند نه در سطح گروههای قربانی خاص. مهمترین اقدامات سمن ها در حوزه آموزش عبارت بوده اند: آموزش محله محور و مسجد محور، آموزش کانون های دانشجویی، آموزش سیکلی از طریق خود گروههای قربانی، پرداختن به آموزش به عنوان یکی از مراحل ۷گانه توانمند سازی، مشاوره دادن و برگزاری همایش، استفاده از افراد متخصص در دادن مشاوره، ورک شاپ آموزشی توسط متخصصان آسیبهای اجتماعی، آموزش عموم مردم مثل آموزش سبک تربیت، حساس کردن مردم به تربیت غلط، آموزش برای زوجین، مشاوره های پیش از ازدواج، آموزش های پیشگیری از خشونت خانگی، آموزش خشونت اداری، آموزش همسران زندانیان، آموزش نوجوانان ۱۳ تا ۱۶ سال، آموزش مهارت های اساسی زندگی، کلاس هایی درباره ایدز.

ب) سمن هایی که در حوزه آسیب های رفاهی فعال بوده اند مهمترین اقدام و اولویت اصلی فعالیت خود را توانمند سازی و امر بهداشت عنوان کرده اند. در این زمینه مهمترین اقدامات ذکر شده سمن ها عبارت بوده اند از: تشویق جامعه و طبقه ثروتمند برای کمک به اقشار ضعیف، آگاه سازی تصمیم گیرندگان نسبت به مشکلات موجود در جامعه، آگاه سازی شهروندان در کمک به آسیب دیدگان، رایزنی در بانک ها و موسسات مالی و اعتباری برای جلب نمودن توجه آنها برای توجه بیشتر به اقشار آسیب پذیر، توانمند سازی مدد جویان، توجه به زنان آسیب دیده یا در معرض آسیب، توجه به بهداشت کودکان به عنوان مقدمه و ضرورت، توجه به بعد تغذیه های و بسته های حمایتی برای خانواده ها، توجه به ابعاد زیستی، بهداشتی و آموزشی کودکان، توانمند سازی برای بازگشت به جامعه، انگ زدایی از بیمار اعصاب و روان، توجه به کودکان بی سرپرست، توجه به کودکان سرطانی، تامین هزینه های درمان، توجه به بانوان سرپرست خانوار، دادن سوزن و سرنگ استریل، خدمات پانسمان رایگان، کم کردن مصرف مواد تزریق با دادن متادون، اجرای سطوح پیشگیری (اولیه و ثانویه)، کمک به بیماران ایدزی.

ج) سمن هایی که در حوزه آسیب های جرم زا فعال بوده اند مهمترین اقدام و فعالیت خود را مددکاری عنوان کرده اند. تعداد این سمن ها کمتر بوده است. سمن ها اظهار داشته اند که انجام اقدامات مددکاری برای گروههای آسیب دیده جرم زا بسیار مشکل است و با توجه به ظرفیتی که سمن ها دارند انجام این اقدامات برای آن خیلی سخت و گاهی ناشدنی است. آنها همچنین به محدودیت های قانونی و همچنین مشکل دسترسی به گروههای قربانی این آسیب ها به عنوان موانع انجام فعالیت اشاره کرده اند. مهمترین اقداماتی که آنها در این زمینه انجام داده اند عبارت بوده است از: دادن مشاوره و علت یابی انگیزه های جرم و دادن راه حل های مناسب برای جلوگیری از ارتکاب جرم، پیشگیری و بازتوانی و مداخله، بازتوانی معتادان و برگرداندن آنها به جامعه، جمع آوری معتادان از سطح خیابان ها. روی هم رفته در بین هر سه دسته از آسیب ها (ساختاری، جرم زا و رفاهی) مهمترین اقدام و فعالیت سمن ها که مصاحبه شونده ها بیشتر به آن اشاره کرده اند آموزش و در مرحله بعد توانمند سازی بوده است. همچنین در جمع بندی این بحث می توان گفت که اقدامات و فعالیت های سمن ها در حوزه آسیب های ساختاری و رفاهی راحت تر بوده است. از نظر آنها امکان خدمات رسانی به گروههای قربانی در این آسیب ها راحت تر است و سمن ها نیز این ظرفیت را دارند. در مقابل در حوزه آسیب های جرم زا دایره اقدامات و فعالیت های سمن ها محدود است. آنها این امر را ناشی از ناتوانی آنها در خدمات رسانی به این دسته از گروههای قربانی ذکر کرده اند. برای مثال آنها عنوان کرده اند که توانایی ورود و خدمات رسانی به آسیب هایی مانند زورگویی، سرقت، قتل و غیره را نداشته اند. از نظر آنها این دسته از آسیب ها بیشتر در حوزه های قانونی و حقوقی تعیین تکلیف می شود و ورود به آنها مشکل است. لذا می توان گفت مهمترین نقطه قوت فعالیت سمن ها در حوزه آسیب های اجتماعی امر آموزش گسترده آنها است که به عنوان یک اقدام پیشگیرانه مفید بوده و مهمترین نقطه ضعف آنها عدم ورود به برخی از آسیب ها بخصوص آسیب های جرم زاست که اتفاقا از لحاظ حجم و گستردگی نسبت به دو دسته دیگر بیشترند. به نظر می رسد رفع این ضعف باید در دستور کار سطوح مدیریتی قرارگیرد. مصاحبه شونده ها در خصوص مهمترین اولویت کاری خود را به ترتیب اقدامات مددکاری آموزش پیشگیری و فرهنگی بیان کرده اند. آنها گفته اند که در حال حاضر جمعیت آسیب پذیر در تهران به این اقدامات نیاز بیشتری دارد. بین اولویت ها و اقدامات سمن ها که در بالا به آنها اشاره شد تقریبا سازگاری وجود دارد. مسئله مهم دیگری که در ذیل این مقوله از آن پرسش شد مربوط به میزان اثربخشی اقدامات سمن ها بود. مصاحبه شونده ها در پاسخ به این سوال بالاتفاق معتقد بوده اند که اقدامات آنها در کاهش آسیب های اجتماعی در شهر تهران بسیار موثر بوده است. نیروی متخصص، گستردگی و حجم کار، اختصاص وقت زیاد برای این کار، انگیزه داشتن برای انجام کار از مهمترین دلایلی بوده است که سمن ها برای این اثر بخشی به آنها اشاره کرده اند. برخی از سمن ها البته به محدودیت های خود در این زمینه بخصوص عدم حمایت دولت اشاره کرده اند و بیان داشته اند که در صورت رفع این محدودیت ها اثربخشی اقدامات آنها بیشتر خواهد شد. در زیر یافته های کیفی به یافته های کمی تبدیل شده اند:

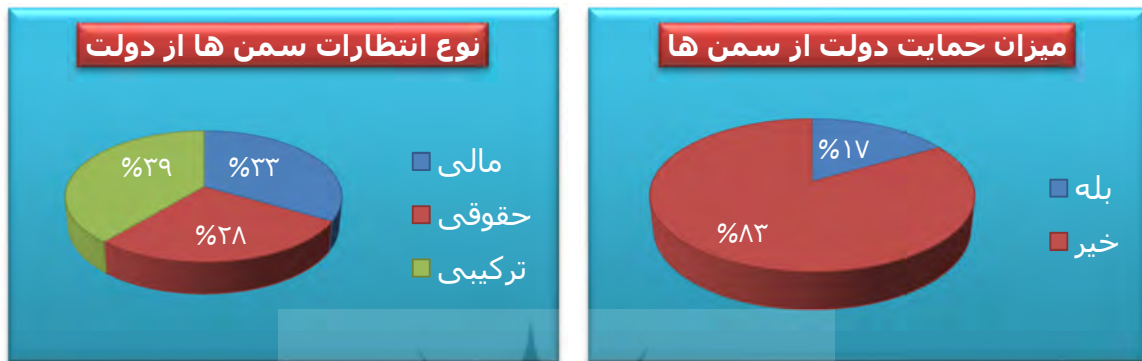

شکل (۷): مهمترین اولویت کاری سمن ها در راستای کاهش آسیب
شکل (۸): مهمترین اقدامات سمن ها در راستای کاهش آسیب ها

مقوله چهارم: حمایت دولت و نهادهای عمومی از سمن ها: در ذیل این مقوله از مصاحبه شونده ها درباره‌ی چگونگی حمایت دولت و نهادهای عمومی از سمن ها پرسش شده است. برای این منظور دو سوال مطرح شده است. نخست اینکه حمایت های دولت و سایر نهادهای عمومی از سازمان شما چگونه بوده است؟ و دوم اینکه چه حمایت‌هایی را از دولت و سایر نهادهای عمومی انتظار دارید؟ داده‌های به دست آمده از مصاحبه در خصوص این مقوله نشان می‌دهد همه سمن‌ها از حمایت‌های دولتی ناراضی بوده اند. اکثر آنها منکر دریافت هر گونه حمایتی شده اند و عده ای نیز گفته اند که این حمایت ها بسیار ناچیز بوده است. بخش مهمی از انتقاد سمن ها از حمایت های دولت مربوط به چگونگی برخورد دولت با آنها بوده است. به گفته آنها دولت نه تنها هیچ گونه کمکی نمی‌کند بلکه با اعمال محدودیت ها و مانع تراشی فعالیت قانونی آنها را نیز سد می‌کند. از نظر آنها دولت سمن‌ها را به عنوان رقیب نگاه می‌کند که باعث کم رنگ شدن فعالیت‌های خودش می‌شود و لذا سعی می‌کند آنها را با چالش مواجه سازد. برخی از سمن ها ابراز داشته اند اساسا بحث حمایت دولت حتی طرح مسئله هم نشده است و در این زمینه هیچ گونه اقدام مهمی انجام نگرفته است. از نظر آنها اگر حمایت‌های مردمی نبود سمن‌ها خیلی زود تعطیل می شدند. برخی از مصاحبه شونده‌ها از کارشکنی های دولت در امر مجوز و سایر موارد گله کرده‌اند. همچنین برخی از سمن‌ها حمایت شهرداری را نسبت به دولت بهتر دانسته‌اند و بیان داشته‌اند که شهرداری (بخصوص در دوره مدیریت دکتر قالیباف) در این مورد حمایت های اساسی تری از آنها کرده است.

مصاحبه شونده ها درباره انتظاراتشان از دولت صحبت کرده اند و در این زمینه بیان داشته اند که حمایت‌های مالی و حقوقی هر دو لازم است. آنها مهمترین حمایت‌های مالی را فضا و جا و همچنین بودجه عنوان کرده اند و در زمینه حمایت‌های معنوی خواستار مهیا شدن فضای فعالیت آنها در شهر و همچنین اعتماد کردن به سمن‌ها به عنوان همکار و نه رقیب بوده اند. بخشی از مهمترین انتظارات سمن‌ها از دولت و سایر نهادهای عمومی به قرار زیرند: سخت‌گیریهای قانونی در خصوص کار سمن‌ها کمتر شود، تسهیلات در خصوص مجوز شروع فعالیت، در اختیار قرار دادن محل و فضای کار، حمایت از طرح های علمی و پژوهشی در زمینه آسیب های اجتماعی، تامین هزینه‌های سلامت افراد مراجعه کننده، صفر شدن حق بیمه تامین اجتماعی سمن‌ها، تغییر نگاه امنیتی به فعالان مدنی و اجتماعی، بستر سازی برای ورود سمن‌های بیشتر به عرصه آسیب‌های اجتماعی، تامین هزینه های پشتیبانی، گسترده تر کردن اختیارات تصمیم گیری در خصوص آسیب دیدگان،

اختصاص بودجه به سمن های تخصصی، دادن تسهیلات و خدمات، مرتبط کردن موسسه های تحت پوشش با سمن ها. این انتظارات نشان می دهد که سطح توقع سمن ها برای ارائه خدمات بهتر، زیاد نیست. دولت و نهادهای عمومی می توانند با دادن حداقل هایی بستر مناسبی برای فعالیت گسترده تر و با کیفیت تر سمن ها را مهیا سازند. این حمایت البته از این جهت که باعث صرفه جویی سایر هزینه های دولت در امر ساماندهی آسیب ها می شود به نفع دولت نیز هست. یافته های کیفی بالا در اشکال زیر کمی شده اند:

شکل (۱۰): میزان حمایت دولت از

شکل (۹): نوع انتظارات سمن ها از دولت

سمن ها

مقوله پنجم: سبب ها و علل آسیب های اجتماعی:

در ذیل این مقوله از مصاحبه شونده ها سوال شد که با توجه به تجربه ای که دارید سبب ها و علت های آسیب های اجتماعی در شهر تهران را به ترتیب اولویت چه می دانید؟ به طور کلی مصاحبه شونده ها در خصوص علت آسیب ها به ترتیب اولویت به چهار عامل اساسی اشاره کرده اند: فقر مادی؛ اکثر مصاحبه شونده ها فقر مادی را علت اصلی آسیب ها و بخصوص آسیب های جرم زا و رفاهی دانسته اند. از نظر آنها اگر جامعه تامین مالی مناسبی بشود اکثر آسیب ها و مسائل اجتماعی فرصت ظهور و بروز پیدا نمی کنند. مهمترین عواملی که در ذیل مقوله فقر به آنها اشاره شده است عبارتند از بیکاری، مشکلات معیشتی، تضاد طبقاتی، بی خانمانی، حاشیه نشینی، درآمد کم. بی توجهی دولت به اقشار کم درآمد، تورم و گرانی. به گفته آنها ریشه اکثر آسیب های اجتماعی در شهر تهران همین مسائل مادی هستند.

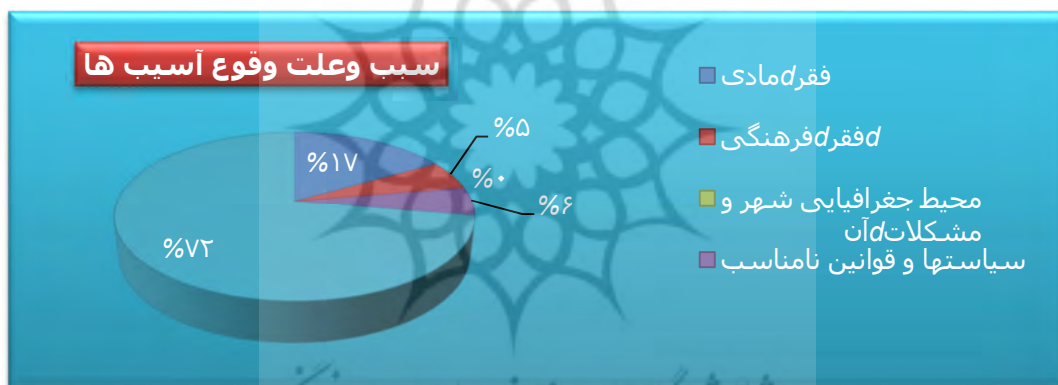
فقر فرهنگی: مصاحبه شونده ها در اولویت دوم فقر فرهنگی را عامل ایجاد آسیب های اجتماعی دانسته اند. مهمترین مواردی که در این رابطه به آن اشاره شده است عبارتند از عدم پایبندی افراد به اصول اخلاقی، بی هویتی اجتماعی و فردی، پایین بودن سطح مهارت های زندگی در جامعه، تربیت نادرست فرزندان، آموزش ناصحیح، عدم آگاهی. از نظر مصاحبه شونده ها این عوامل بیشتر باعث پدید آمدن آسیب های ساختاری شده اند.

محیط شهر و مشکلات آن: سومین اولویت مربوط به مسائل شهر و بخصوص محیط شهر بوده است. از نظر مصاحبه شونده ها شهر تهران مشکلات زیادی دارد و اینها باعث بروز آسیب می شوند. مهمترین مواردی که در این زمینه به آنها اشاره

شده است عبارتند از دسترسی آسان به جرم در سطح شهر، مهاجرت بی رویه به شهر تهران و مشکلات محیطی موجود در شهر که باعث ایجاد فضاهای نامن و جرم زا شده است.

سیاست‌ها و قوانین نامناسب: برخی دیگر از مصاحبه شوندگان سیاست‌ها و قوانین نامناسب را به عنوان علت بروز آسیب‌ها و مسائل اجتماعی در شهر تهران دانسته‌اند. مهمترین مولفه‌هایی که در این زمینه به آنها اشاره شده است عبارتند از: نبود سیاستگذاریهای مناسب، هم پوشانی دایره فعالیت سازمانهای متولی، نبود سازمان و نهاد مشخص در برخورد با آسیب‌های اجتماعی، در اولویت نبودن آسیب‌های اجتماعی برای برنامه ریزان، نگاه جرم آمیز و امنیتی به همه آسیب‌های اجتماعی، تداخل سازمانی و نهادی رفع تکلیف آسیب‌های اجتماعی در شهر، سیاسی شدن امور اجتماعی، فقدان نگاه ریشه‌ای به حل آسیب‌ها در جامعه، نبود قوانین جامع در زمینه پیشگیری از آسیب‌ها، عدم سیاست گذاری مشخص و سیاست گذاری عملیاتی و عدم اجرای موفق قوانین.

بطور کلی در یک تقسیم بندی از علل و عوامل ذکر شده برای آسیب‌ها و مسائل اجتماعی می‌توان گفت که سمن‌های فعال در حوزه آسیب‌های رفاهی فقر مادی را عامل اصلی دانسته‌اند. سمن‌های فعال در آسیب‌های ساختاری بیشتر فقر فرهنگی را علت وقوع آسیب‌ها ذکر کرده‌اند و سمن‌های فعال در حوزه آسیب‌های جرم زا بیشتر مشکلات محیطی شهر و ضعف‌های سیاستگذاری را عامل ظهور آسیب‌ها دانسته‌اند. در زیر نتایج به دست آمده به یافته‌های کمی تبدیل شده‌اند:

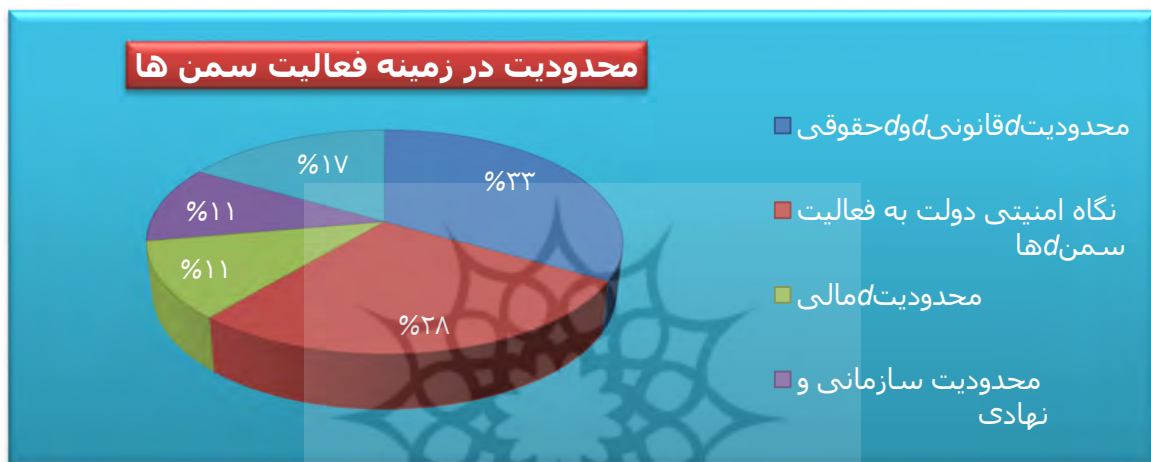

شکل (۱۱): سبب و علت وقوع آسیب‌ها

مقوله ششم: محدودیت‌های قانونی سمن‌ها:

در ذیل این مقوله از مصاحبه شونده‌ها پرسیده شد که مهم‌ترین محدودیت‌های قانونی سازمان شما برای کار چیست؟ به طور کلی اکثر مصاحبه شونده‌ها به وجود محدودیت‌های قانونی اقرار کرده و آن را مانع مهمی بر سر راه خود دانسته‌اند. تنها تعداد محدودی از سمن‌ها آن را منکر شده‌اند. مهمترین محدودیت‌هایی که سمن‌ها در فعالیت‌هایشان به آنها اشاره کرده‌اند، گرفتن مجوز و نگاه امنیتی دولت به فعالیت آنها بوده است. به گفته آنها برای انجام فعالیت و یا هر گونه اقدامی نیاز به اخذ مجوز است و لذا بخش مهمی از وقت سمن‌ها به این امر اختصاص می‌شود. مجوزها عمدتاً توسط شهرداری و یا سازمانها و نهادهای دولت صادر می‌شود. برخی از سمن‌ها از سخت‌گیری‌های شهرداری در این زمینه بیشتر شکایت داشته‌اند. نگاه امنیتی دولت به فعالیت سمن‌ها محدودیت دیگری است که اکثر مصاحبه شونده‌ها به آن اشاره

کرده‌اند. آنها بیان داشته‌اند که اکثر فعالیتها و اقدامات ما از سوی دولت با این بهانه که با سیاستهای امنیتی سازگار نیست، تعطیل می‌شود. غیر از این دو مهمترین محدودیت‌های دیگری که سمن‌ها به آنها اشاره کرده‌اند عبارتند از: محدودیت منابع مالی، محدودیت‌های اجرای طرح‌ها در محله‌ها و یا مناطق، عدم اعتماد به فعالیت سمن‌ها از سوی دولت، عدم هماهنگی سازمانها و ارگان‌های دولتی با سمن‌ها، نگاه از بالا به پایین دولت به سمن‌ها، بینش سلبی و حذفی در خصوص سمن‌ها، سردرگمی نهادهای دولتی در خصوص مدیریت آسیب‌های اجتماعی، وجود تعداد زیاد سمن‌هایی که فقط دنبال سود هستند نه فعالیت، عدم درک سمن‌های این حوزه از سوی متولیان، عدم وجود سازمانی مرجع به عنوان تکیه‌گاه سمن‌ها در این حوزه، سخت‌گیری بی‌مورد در ارتباط با موارد اوژنسی. در ادامه یافته‌های کیفی به کمی تبدیل شده‌اند:

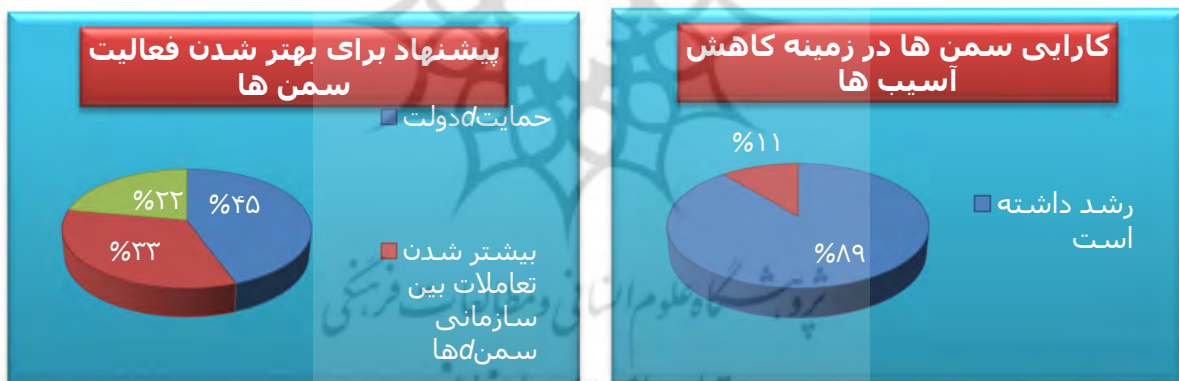
شکل (۱۲): محدودیت‌های فعالیت سمن‌ها

مقوله هفتم: پیشنهادات برای بهتر شدن فعالیت‌های سمن‌ها:

در ذیل این مقوله دو سوال از مصاحبه‌شونده‌ها پرسیده‌شد. نخست اینکه به نظر شما کارایی سمن‌ها در کاهش آسیب‌های اجتماعی به صورت کلی رو به بهبودی است یا خیر؟ دلیل آن ذکر شود و دوم اینکه به نظر شما برای بهتر شدن فعالیت سازمانهای مردم‌نهاد در حوزه آسیب‌های اجتماعی چه کارهایی باید صورت گیرد؟ روی هم رفته مصاحبه‌شونده‌ها رشد و بهبود فعالیت سمن‌ها را نسبت به قبل تایید کرده‌اند. تقریباً همه مصاحبه‌شونده‌ها این مسئله را تایید کرده و دلیل آن را راندمان کاری سمن‌ها در حوزه آسیب‌های اجتماعی دانسته‌اند. با وجود این آنها برای بهتر شدن فعالیت سمن‌ها پیشنهاداتی داشته‌اند که عبارتند از:

شبکه‌سازی ان‌جی‌او‌ها، دادن کرسی در مجلس و سازمانهای تصمیم‌گیرنده برای ان‌جی‌او‌ها، اجازه ورود ان‌جی‌او‌ها در فرصت‌ها و مکانهای مختلف، فرهنگ‌سازی در سطح جامعه برای پذیرش خدمات سمن‌ها، دادن خدمات بیشتر از طرف دولت بخصوص فضا و محیط، توانمند نمودن سازمانهای مردم‌نهاد در حوزه‌ی تخصصی آنها از طریق آموزش و به روز رسانی اطلاعات مداخله‌ای، تغییر نگاه امنیتی به فعالیت سمن‌ها از طرف دولت، باور شدن سمن‌ها از سوی دولت، بیشتر شدن تعاملات بین سمن‌ها، کمتر شدن مداخله‌های شهرداری و سازمان بهزیستی، برگزاری دوره‌های آموزشی برای

سمن‌ها، هم افزایی و تخصصی شدن فعالیت‌ها، وجود یک نهاد مردمی بالادستی به عنوان مرجع که سمن‌ها را زیر نظر داشته باشد، واگذاری کار آسیب‌ها به طور کامل به سمن‌ها، تشویق سازمانهایی که در زمینه حل آسیب‌ها موفق بوده اند، شبکه سازی موثر در بین سمن‌های فعال، سمن‌ها مشمول بیمه شوند، یک نهاد واحد برای سمن‌ها در نظر گرفته شود، همکاری سازمانهای دولتی ذی ربط با سمن‌های فعال. به طور کلی بیشترین گزاره ای که در راستای بهبود اقدامات سمن‌ها از سوی مصاحبه شونده ها تکرار شده است مربوط به انتظارات سمن‌ها از دولت و نهادهای عمومی است. این مسئله وابستگی آنها را نشان می‌دهد. در واقع سمن‌ها در حوزه آسیب‌های اجتماعی مستقل نیستند و به لحاظ ذهنی، وابستگی شدیدی به دولت دارند. آنها هنوز به لحاظ مالی خود را وابسته می‌دانند و بیان داشته اند که بدون این کمک‌ها نمی‌توانند ادامه دهند. این مسئله یکی از نقاط ضعف سمن‌هاست که باید در دستور کار مدیریتی دولت باشد. سمن‌ها اساسا مردم نهادند و نباید هیچ گونه وابستگی به دولت و سایر نهادهای عمومی داشته باشند. مسئله مهم دیگر چگونگی تعاملات سمن‌ها با دولت، نهادهای عمومی و تعاملات درونی بین خودشان است. در این زمینه نیز به نظر می‌رسد قوانین و آیین نامه‌ها ضعف‌های جدی دارند و پاسخگوی نیازهای آنها نیستند. اکثر سمن‌ها از نحوه ارتباط با دولت و نهادهای عمومی مثل شهرداری شکایت دارند و آن را یکی از موانع فعالیت خود می‌دانند. تعاملات بین بخشی از سمن‌ها نیز مناسب نیست، بطوریکه یکی از موانع فعالیت آنها عدم شناختشان از هم و ورود یک دسته از سمن‌هایی است که به دنبال سودجویی هستند. در کل مصاحبه شونده‌ها رفع این موانع را مهمترین عامل در بهبود فعالیتها و اقداماتشان دانسته‌اند. دراشکال (۱۳) و (۱۴) زیر نتایج کمی به یافته‌های کمی تبدیل شده‌اند:

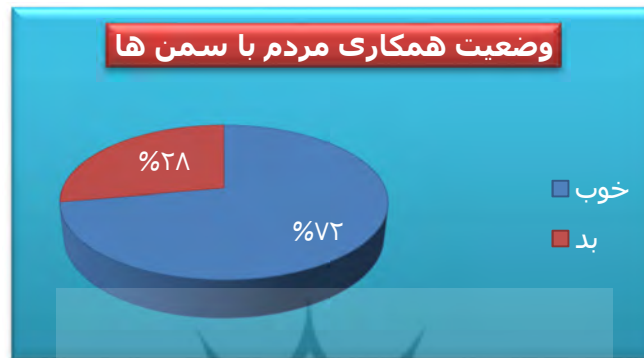
شکل (۱۳): پیشنهاد برای بهتر شدن فعالیت سمن‌ها

شکل (۱۴): کارایی سمن‌ها در زمینه کاهش آسیب‌ها

مقوله هشتم: همکاری مردم با سمن‌ها:

در ذیل این مقوله از مصاحبه شونده‌ها پرسش شد که آیا مردم همکاری لازم را با سازمان‌های مردم‌نهاد دارند؟ دلیل و علت آن را ذکر کنید. به طور کلی نظر مصاحبه شونده‌ها در خصوص میزان همکاری مردم و علل و عوامل آنها مثبت بوده است. اکثر مصاحبه شونده‌ها همکاری مردم را خوب ارزیابی کرده و آن را نقطه قوتی در اجرای فعالیت‌های سمن‌ها دانسته‌اند. از نظر آنها مردم در کشور ما انسان دوستند و فرهنگ مهربانی مهمترین عامل مشارکت آنها در فعالیتهای سمنهاست. در مقابل عده ای دیگر از مصاحبه شونده‌ها همکاری مردم با سمن‌ها را خوب ارزیابی نکرده‌اند. از نظر آنها مهمترین

عوامل این عدم همکاری عبارتند از: عدم آگاهی از فعالیت سمن‌ها، باور نداشتن به ارزش‌های معنوی کار، باور نداشتن به آثار و پیامدهای مثبت کار، حجم بالای آسیب‌ها و فایده‌مند نبودن همکاری مردم، و این تفکر مردم که خودشان بهتر می‌توانند مشکلات را حل کنند و لذا به سمن‌ها اهمیتی نمی‌دهند، مردم بیشتر ترجیح می‌دهند هزینه‌هایشان را در زمینه نذر و مسجد و هیات‌ها انجام دهند و به حوزه آسیب‌های اجتماعی خیلی توجهی ندارند، حمایت‌ها در حد مالی است مردم وقت نمی‌گذارند. نمودار زیر یافته‌های کمی این نتایج را نشان داده‌اند:

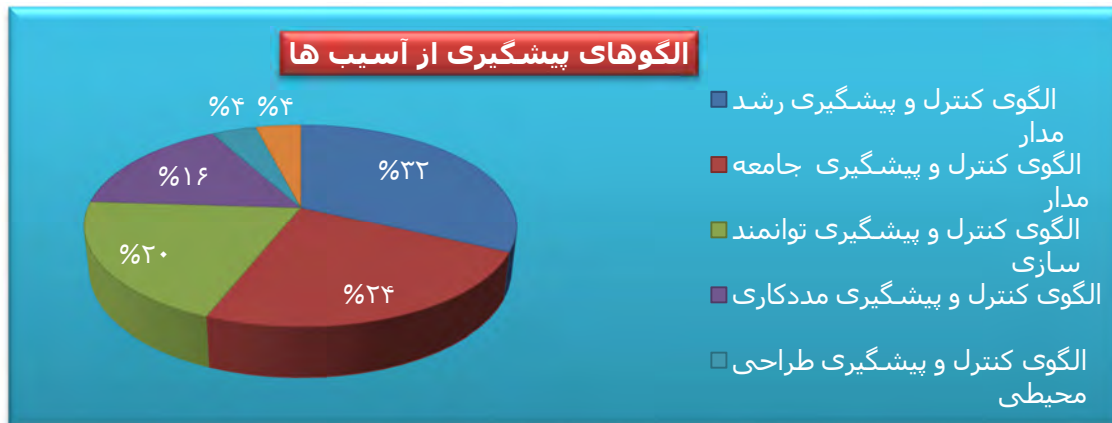
شکل (۱۵): وضعیت همکاری مردم با سمن‌ها

مقوله نهم: -الگوهای پیشگیری و راهبردها و راهکارها

در ذیل این مقوله از مصاحبه‌شونده‌ها پرسیده شد که چه الگوهای پیشگیری را برای جلوگیری از ظهور آسیب‌های اجتماعی پیشنهاد می‌کنید؟ چه راهکارهایی را برای کاهش آسیب‌های اجتماعی پیشنهاد می‌کنید؟ به طور کلی داده‌های به دست آمده در این قسمت نشان می‌دهد که مصاحبه‌شونده‌ها به ترتیب الگوهای پیشگیری زیر را پیشنهاد کرده‌اند: **الگوی پیشگیری اجتماعی رشد مدار:** در این زمینه مصاحبه‌شونده‌ها بیشتر بر امر آموزش و آگاه‌سازی جامعه تاکید داشته‌اند. از نظر آنها یکی از دلایل بروز و وقوع آسیب‌های اجتماعی در شهر تهران ناآگاهی شهروندان از مشکلات و آسیب‌هاست که این امر از طریق نهادینه کردن امر آموزش در مدارس، خانواده‌ها و نهادها تا اندازه زیادی برآورده می‌شود. **الگوی پیشگیری جامعه‌مدار:** مصاحبه‌شونده‌ها پیشگیری اجتماعی را صرفاً محدود به سنین پایین و آموزش آنها در مدرسه و دانشگاه ندانسته‌اند، بلکه به طور کلی‌تر آموزش و آگاه‌سازی کل جامعه را مد نظر داشته‌اند. از نظر آنها اگر آموزش در سطح جامعه انگیزشی باشد و همراه با فرهنگ‌سازی و آگاه‌سازی افراد انجام گیرد عامل مهمی در بردن بروز آسیب‌های اجتماعی در جامعه است. در این زمینه آنها آموزش از طریق آسیب‌دیدگانی که خود این مرحله را پشت سر گذاشته‌اند پیشنهاد کرده‌اند. این نوع آموزش از نظر آنها امر تجربه‌شده‌ای است که در حال حاضر از طریق سمن‌ها اجرا می‌شود. یکی از مصاحبه‌شونده‌ها در زمینه آموزش به عنوان یکی از ابزارهای پیشگیری جامعه‌محور می‌گوید "مهمترین بخش، آموزشی فرهنگی و مهارتی است. با این آموزش مردم در مسیر قرار می‌گیرند. مثلاً راجع به مصرف شیشه و سایر مواد باید آگاه‌سازی انجام بشود. رکن اصلی آگاه‌سازی است. در آموزش، رسانه‌ها قویترین ابزار هستند. شبکه‌های اجتماعی خیلی در این امر می‌توانند کمک کنند".

الگوی پیشگیری توانمند سازی: سومین الگوی پیشگیری ارائه شده از سوی مصاحبه شونده ها توانمند سازی است. از نظر آنها ریشه اکثر آسیب ها در شهر تهران فقر مادی است و در این زمینه بدون توانمند سازی افراد و گروههای در معرض آسیب نمی توان از وقوع مجدد آنها جلوگیری کرد. فقر زدایی و کمک به وضع معیشتی ا فشار پایین دست از طریق روشها و ابزارهای مختلف گام مهمی در کاهش آسیب های اجتماعی است.

الگوی پیشگیری مددکاری اجتماعی: مصاحبه شونده ها در الویت چهارم مددکاری اجتماعی را نام برده اند. از نظر آنها رسیدگی به وضعیت گروههای قربانی خود یکی از ابزارهای پیشگیری از بروز مجدد آسیب است. اگر گروههای قربانی به جامعه بازگردانده نشود خودبخود زمینه های بروز آسیب های اجتماعی در جامعه مهیاتر می شود. **الگوی پیشگیری طراحی محیطی:** از نظر مصاحبه شونده ها یکی از عوامل بروز آسیب ها در شهر تهران وجود فضاهای نا امن و غیر قابل دفاع است. آنها تغییرات محیطی را در این زمینه پیشنهاد کرده اند. در این زمینه از نظر آنها تغییرات محیطی در همه محلات شهر برای امن کردن فضا بسیار مهم است. همچنین آنها ایمن سازی فضاهای عمومی و بانشاط کردن فضای شهری را از مهمترین عوامل در پیشگیری از آسیب ها و مسائل اجتماعی دانسته اند. **الگوی پیشگیری انتظامی:** مصاحبه شونده ها به پیشگیری انتظامی نیز بی توجه نبوده اند. با وجود این آن را در اولویت آخر بیان کرده اند آنها بیان کرده اند که برای مبارزه با آسیب های جرم زا باید اقدامات انتظامی قوی تر گردد. مصاحبه شونده ها همچنین به صورت عملیاتی تر به راهبردها و راهکارهای اجرای الگوهای پیشگیری نیز اشاره کرده اند. به طور خلاصه در زیر مهمترین راهکارهای ارائه شده از سوی آنها آورده می شوند: حضور دانشجویان و جوانان به ویژه در آموزش در عرصه های پیشگیری از آسیب ها، آموزش زنان و مادران، برگزاری مراسم و همایش ها از طریق خود مردم، فرهنگ سازی با استفاده از بیلبورد های شهری، پیشگیری با استفاده از شاخص های جهانی، آگاه سازی و اطلاع رسانی، ایجاد حساسیت در مردم و مسئولین، ایجاد بانک اطلاعات آسیب های اجتماعی، اشتغال، جوانان و توجه بیشتر دولت به از بین بردن آسیب ها، راهکارهای نهادی و سازمانی: مثلا در مجلس برای حمایت از این موسسات و معضلات یک سری فراكسیون در نظر گرفته شود، تبلیغات نیز از طریق صدا و سیما کارساز است، اصلاح سیاستگذاران، استفاده از ظرفیت رسانه ملی برای آموزش و آموزش در کتب درسی، افزایش مهارت های زندگی به شهروندان، ترویج فرهنگ سلامت برای جلوگیری از آسیب های مربوط به سلامت مثل اعتیاد، آموزش از طریق کارگزار رسانه ای، هماهنگی در آموزش در خانواده مدرسه دانشگاه و... ، تامین حداقل های زیستی برای آسیب دیده ها، جلوگیری از مهاجرت به شهرهای کلان، حل مشکلات سازمانی و تداخل وظایف نهادهای متصدی، توجه بیشتر به تربیت های داخل خانواده ها، آموزش های جدید به جوانان در خصوص مسائل جدید اجتماعی، افزایش نقش خانواده در رفع آسیب های اجتماعی، ارتقاء سطح دانش اجتماعی جامعه. شکل زیر وضعیت کمی نتایج به دست آمده را با احتساب همه مصادیقی که مصاحبه شونده ها به طور ترکیبی گفته اند نشان می دهد:

شکل (۱۶): الگوی پیشگیری از آسیب‌ها

بحث و نتیجه گیری:

پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی در راستای تامین امنیت، نیازهای انسانی و توسعه‌ی اجتماعی در جوامع مختلف است. گستردگی اقدامات و نظرات گوناگون در رفع آسیب‌های اجتماعی باعث شده تا دولت‌ها به تنهایی قادر به برآورد آن نباشند، از اینرو لازم است همکاری‌های چند جانبه با حاکمیت- مردم و جامعه صورت پذیرد تا نتایج بدست آمده کیفی‌تر و سریع‌تر رخ دهد. بنابراین مشارکت جامعه در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و رسیدن به توسعه اجتماعی با نهادمند شدن جامعه مدنی و تقویت آن در کنار دولت بسیار سودمند است. سازمان‌های غیردولتی به عنوان بخشی از نهادهای جامعه مدنی در چند دهه‌ی اخیر نقش قابل توجهی در راستای تحقق اهداف توسعه‌ی اجتماعی داشته‌اند و به نوعی همانند پوششی ضربه‌گیر برای کشورها عمل می‌کنند که از افزایش آسیب‌ها، پیشگیری به عمل می‌آورد. در شرایطی که دولت‌ها در حل مسائل و آسیب‌های اجتماعی موفقیت چندانی نداشته‌اند، سازمان‌های غیر دولتی به عنوان راه میانه‌ای برای گذر از جاده‌ی توسعه انتخاب می‌شوند، این سازمان‌ها از گروه‌های داوطلبی انتخاب شده‌اند که در سطح محلی، ملی و بین‌المللی در زمینه‌ی آسیب‌های اجتماعی و تامین خدمات اجتماعی فعالیت می‌کنند. پراکنش مطالعاتی سمن‌های مورد مطالعه در این پژوهش خود حاوی یافته‌های معناداری است. همانطور که اشاره شد: سمن‌هایی که به طور خاص در حوزه‌های آسیب‌های جرم‌زا و ساختاری فعالیت می‌کنند بسیار کم است. اکثر سمن‌ها بیشتر در حوزه آسیب‌های رفاهی فعالند و یا اینکه به صورت ترکیبی همه آسیب‌ها را مدنظر دارند. در مورد کمبود تعداد سمن‌هایی که در حوزه‌های آسیب‌های جرم‌زا و ساختاری کار می‌کنند می‌توان گفت که آسیب‌های جرم‌زا در شهر تهران عمدتاً در ذیل کارکردهای نیروی انتظامی و قوه قضائیه تعریف می‌شوند و لذا سمن‌ها قادر به ورود به این عرصه نیستند. از همین رو نگرش مدیریتی حاکم بر این دسته از آسیب‌ها، نگرش مداخله‌ای است نه رویکرد پیشگیرانه. طبعاً با فعال شدن سمن‌ها در این حوزه این رویکرد نیز تصحیح خواهد شد. در جمع بندی نظرات سمن‌ها (مصاحبه شونده‌ها) در خصوص تعریف آسیب‌های اجتماعی می‌توان گفت که تعریف آنها از مفهوم آسیب اجتماعی بیشتر معطوف به مسئله اجتماعی بوده است. از نظر آنها دایره مصادیق آسیب اجتماعی گسترده‌تر و شامل طیف متعددی از مسائل فردی و اجتماعی می‌شود. در مورد نقش سازمان‌های غیر دولتی در کاهش

آسیب های اجتماعی، داده های به دست آمده نشان می دهد که اکثر مصاحبه شونده ها تعداد سمن های فعال در حوزه آسیب ها و مسائل اجتماعی را کافی ندانسته و خواستار افزایش تعداد آنها هستند. تعداد سمن های فعال در حوزه آسیب های اجتماعی در شهر تهران به گفته مصاحبه شونده ها پاسخگوی نیازهای موجود نیست و علاوه بر این بخش مهمی از آنها ورود تخصصی به مسئله ندارند و یا اینکه موازی کاری های زیادی صورت می گیرد و عملاً فعالیت آنها ثمر بخش نیست. بنابراین در سطح مدیریتی، هم افزایش تعداد و هم کیفی سازی فعالیت سمن ها باید در دستور کار قرار گیرد. تخصصی شدن حوزه فعالیت سمن ها در حوزه آسیب های اجتماعی به تفکیک دسته ها و گروه های مختلف آسیب اجتماعی از مهمترین اولویت های مدیریتی است که باید در دستور کار نهادهای متولی قرار گیرد. مورد سوم به بررسی اقدامات، فعالیتها و اولویت های سمن ها برای کاهش آسیب های اجتماعی پرداخته که به نظر می رسد در بین هر سه دسته از آسیب ها (ساختاری، جرم زا و رفاهی) مهمترین اقدام و فعالیت سمن ها که مصاحبه شونده ها بیشتر به آن اشاره کرده اند آموزش و در مرحله بعد توانمندسازی بوده است. همچنین در جمع بندی این بحث می توان گفت که اقدامات و فعالیت های سمن ها در حوزه آسیب های ساختاری و رفاهی راحت تر بوده است. از نظر آنها امکان خدمات رسانی به گروه های قربانی در این آسیب ها راحت تر است و سمن ها نیز این ظرفیت را دارند. در مقابل در حوزه آسیب های جرم زا دایره اقدامات و فعالیت های سمن ها محدود است. آنها این امر را ناشی از ناتوانی آنها در خدمات رسانی به این دسته از گروه های قربانی ذکر کرده اند. در مورد حمایت دولت و نهادهای عمومی از سمن ها، همه سمن ها از حمایت های دولتی ناراضی بوده اند. بخش مهمی از انتقاد سمن ها از حمایت های دولت مربوط به چگونگی برخورد دولت با آنها بوده است. به گفته آنها دولت نه تنها هیچ گونه کمکی نمی کند بلکه با اعمال محدودیت ها و مانع تراشی فعالیت قانونی آنها را نیز سد می کند. از نظر آنها دولت سمن ها را به عنوان رقیب نگاه می کند که باعث کم رنگ شدن فعالیت های خودش می شود مصاحبه شونده ها درباره ی انتظاراتشان از دولت صحبت کرده اند و در این زمینه بیان داشته اند که حمایت های مالی و معنوی هر دو لازم است. مصاحبه شونده ها در خصوص علت آسیب ها به ترتیب اولویت به چهار عامل اساسی اشاره کرده اند. بطور کلی در یک تقسیم بندی از علل و عوامل ذکر شده برای آسیب ها و مسائل اجتماعی می توان گفت که سمن های فعال در حوزه آسیب های رفاهی فقر مادی را عامل اصلی انسته اند، سمن های فعال در آسیب های ساختاری بیشتر فقر فرهنگی را علت وقوع آسیب ها ذکر کرده اند و سمن های فعال در حوزه آسیب های جرم زا بیشتر مشکلات محیطی شهر و ضعف های سیاست گذاری را عامل ظهور آسیب ها دانسته اند. اکثر مصاحبه شونده ها به وجود محدودیت های قانونی اقرار کرده و آن را مانع مهمی بر سر راه خود دانسته اند. مهمترین محدودیت هایی که سمن ها در فعالیت هایشان به آنها اشاره کرده اند، گرفتن مجوز و نگاه امنیتی دولت به فعالیت آنها بوده است. به گفته آنها برای انجام فعالیت و یا هر گونه اقدامی نیاز به اخذ مجوز است و لذا بخش مهمی از وقت سمن ها به این امر اختصاص می شود. آنها بیان داشته اند که اکثر فعالیتها و اقدامات ما از سوی دولت با این بهانه که با سیاست های امنیتی سازگار نیست، تعطیل می شود. مصاحبه شونده ها رشد و بهبود فعالیت سمن ها را نسبت به قبل تایید کرده اند. با وجود این آنها برای بهتر شدن فعالیت سمن ها پیشنهادهای داشته اند. بیشترین گزاره ای که در راستای بهبود اقدامات سمن ها از سوی مصاحبه شونده ها تکرار شده است مربوط به انتظارات سمن ها از دولت و نهادهای عمومی است.

این مسئله وابستگی آنها را نشان می‌دهد. در واقع سمن‌ها در حوزه آسیب‌های اجتماعی مستقل نیستند و به لحاظ ذهنی، وابستگی شدیدی به دولت دارند. آنها هنوز به لحاظ مالی خود را وابسته می‌دانند و بیان داشته‌اند که بدون این کمک‌ها نمی‌توانند ادامه دهند. این مسئله یکی از نقاط ضعف سمن‌هاست که باید در دستور کار مدیریتی دولت باشد. سمن‌ها اساساً مردم نهادند و نباید هیچ‌گونه وابستگی به دولت و سایر نهادهای عمومی داشته باشند. مسئله مهم دیگر چگونگی تعاملات سمن‌ها با دولت، نهادهای عمومی و تعاملات درونی بین خودشان است. در این زمینه نیز به نظر می‌رسد قوانین و آیین‌نامه‌ها ضعف‌های جدی دارند و پاسخگوی نیازهای آنها نیستند. نظر مصاحبه‌شونده‌ها در خصوص میزان همکاری مردم مثبت بوده است. اکثر مصاحبه‌شونده‌ها همکاری مردم را خوب ارزیابی کرده و آن را نقطه قوتی در اجرای فعالیت‌های سمن‌ها دانسته‌اند در مقابل عده‌ای دیگر از مصاحبه‌شونده‌ها همکاری مردم با سمن‌ها را خوب ارزیابی نکرده‌اند. از نظر آنها برخی از مهمترین عوامل این عدم همکاری عبارتند از: عدم آگاهی از فعالیت سمن‌ها، باور نداشتن به ارزش‌های معنوی کار، باور نداشتن به آثار و پیامدهای مثبت کار، مردم بیشتر ترجیح می‌دهند هزینه‌هایشان را در زمینه نذر و مسجد و هیات‌ها انجام دهند و به حوزه آسیب‌های اجتماعی خیلی توجهی ندارند، حمایت‌ها در حد مالی است مردم وقت نمی‌گذارند. مصاحبه‌شونده‌ها به ترتیب الگوهای پیشگیری زیر را پیشنهاد کرده‌اند: الگوی پیشگیری اجتماعی رشد مدار، الگوی کنترل و پیشگیری جامعه مدار، الگوی کنترل و پیشگیری توانمند سازی، الگوی کنترل و پیشگیری مددکاری اجتماعی، الگوی کنترل و پیشگیری طراحی محیطی و الگوی کنترل و پیشگیری انتظامی. مصاحبه‌شونده‌ها همچنین به صورت عملیاتی‌تر به راهبردها و راهکارهای اجرای الگوهای پیشگیری نیز اشاره کرده‌اند که برخی از مهمترین آنها عبارتند از: فرهنگ‌سازی با استفاده از بیلبوردهای شهری، پیشگیری با استفاده از شاخص‌های جهانی، آگاه‌سازی و اطلاع‌رسانی، ایجاد حساسیت در مردم و مسئولین، ایجاد بانک اطلاعات آسیب‌های اجتماعی، راهکارهای نهادی و سازمانی: مثلاً در مجلس برای حمایت از این موسسات و معضلات یک سری فراکسیون در نظر گرفته شود، سیاست‌گذاریها، استفاده از ظرفیت رسانه ملی برای آموزش و آموزش در کتب درسی، حل مشکلات سازمانی و تداخل وظایف نهادهای متصدی و ارتقاء سطح دانش اجتماعی جامعه.

- مقایسه‌ی نتایج پژوهش‌های صورت گرفته (در زمینه‌ی اقدامات سازمان‌های مردم‌نهاد برای پیشگیری از جرایم و آسیب‌های اجتماعی)، نشان می‌دهد که در برخی موارد پیشنهادات و خواسته‌هایی تقریباً همسو با یافته‌های پژوهش حاضر دارند، برای مثال شاه بهرامی و همکاران (۱۳۸۹) به نتایج زیر در تحقیق خود دست یافته‌اند:
- سازمان بهزیستی، کمیته امداد، وزارت کشور و نیروی انتظامی برای تشکیل بانک اطلاعاتی از سازمان‌های مردم‌نهاد استفاده نمایند و هماهنگی لازم در این رابطه را انجام دهند؛
- با توجه به یافته‌های تحقیق و اقدامات انفرادی سازمان‌های مردم‌نهاد زمینه‌ای فراهم گردد که افراد تحت پوشش آن‌ها سازماندهی شوند؛
- قانون تشکیل و سازماندهی سازمان‌های مردم‌نهاد به صورت ویژه از طریق مجلس تصویب و دستگاه‌های اجرایی ملزم به رعایت آن گردند؛

- با توجه به حساسیت برخی از مردم که شاکله اصلی سازمان‌های مذکور را تشکیل می‌دهند زمینه‌ای فراهم شود که سازمان‌های دولتی در زمینه اجرایی شدن کمک‌های مردمی نقش کمتری داشته باشند؛
- ترتیبی اتخاذ گردد که سازمان‌های مردم نهاد به استناد قوانین و مقررات موجود درباره اخذ مجوز از نیروی انتظامی اقدام کنند و سایر دستگاه‌ها که مجوز صادر می‌نمایند نیز ملزم به رعایت مفاد ۵۸۴ و ۵۸۵ شماره قانون اصلاحیه مصوب ۱۳۳۷/۵/۷ بررسی صلاحیت‌ها شوند؛
- زمینه‌ای فراهم گردد که بین سازمان‌های مردم نهاد، نیروی انتظامی و سایر دستگاه‌های ذی ربط هماهنگی لازم معمول گردد و درباره شناسایی افراد آسیب دیده اقدامات لازم انجام شود.

منابع و مآخذ

- شاه بهرامی، فرخ اله؛ پیشگامی فر، زهرا؛ زال پور، کیانوش؛ بختیاری، تقی؛ مطالعات مدیریت انتظامی؛ سال پنجم؛ پاییز ۱۳۸۹ - شماره ۳ (علمی-پژوهشی)
- فوکویاما، فرانسیس؛ (۱۳۷۹)، پایان نظم ترجمه: غلامعباس توسلی، انتشارات جامعه ایرانیان، ص ۳۰
- کاویانیفر، ولی؛ (۱۳۸۸) NGO چیست؟ نشریه اصلاح و تربیت، سال دوم، شماره ۱۲
- گلشن پژوه، محمودرضا؛ (۱۳۸۶)؛ راهنمای سازمان‌های غیردولتی؛ چاپ دوم، انتشارات موسسه ابرار معاصر تهران، تهران، ص ۴۰
- مقیمی، سیدمحمد؛ (۱۳۸۵) کارآفرینی در سازمان‌های دولتی تهران: مرکز کارآفرینی دانشگاه تهران؛ فراندیش، ص ۲۰
- نمازی، باقر؛ (۱۳۸۰) بررسی وضع موجود تشکل‌های غیردولتی ایران، در دفتر مطالعات و تحقیقات سیاسی، ص ۵۲
- Buček J. & Smith B. (2000). *New Approaches to Local Democracy: Direct Democracy, Participation and the „Third Sector. Environment and Planning C: Government and Policy. V. 18, pages 3-16. http://www.humannageografia.sk/bucek/Bucek_Smith_EaP_2000.pdf. Accessed 1 November 2011*
- Clayton, A.; Oakley, P.; Taylor, J. 2000. *Civil society organizations and service provision. Civil Society and Social Movements, Programme Paper No. 2. Geneva: UNRISD*
- CSICaseStudyE.pdf
- Hailey, J.; James, R. 2006. *Unsettling times for civil society capacity building. Paper for Civil Society and Capacity Building Conference, Oxford. Retrieved 27 March 2008 from: health. Available at: 2002 www.who.int/civilsociety/documents/en/*
- Hilborn, J., & Leps, A. (2005). *Crime Prevention Policy in Estonia. In E. Marks, A. Meyer, & R. Linssen (Eds.), Quality in crime prevention. Norderstedt: Books on Demand GmbH.*
- <http://hst.coehs.uwosh.edu/fall2007/articles/Bakibinga.pdf>
- Ibembe, J.D.B. 2007. "NGOs, Millennium Development Goals and Universal Primary Education in Uganda: a theoretical explanation". In: *Human Services Today, 4(1)*. Retrieved 27 March 2008 from:

- *International Working Group on Education Meeting in Florence, 14-16 June. Retrieved 27 March 2008 from: www.unesco.org/iiep/eng/networks/iwge/related_docs/Swift.pdf*
 - *Lipson, B.; Warren, H. 2006. 'Taking stock' – a snapshot of INGO engagement in civil society capacity building. INTRAC Civil Society and Capacity Building Conference Paper, Oxford, England, December 2006. Retrieved 27 March 2008 from:*
 - *Mohajerani M. Collection articles of volunteers community organizations*
 - *Moran, D. 2006. "Comparing services: a survey of leading issues in the sectoral literatures". In: Public Administration and Development, 26, 197-206.*
 - *Namazi B. Volunteer's community organizations in Iran. 1th Edition,*
 - *Nelson, P. 2006. "The varied and conditional integration of NGOs in the aid system: NGOs and the World Bank". In: Journal of International Development, 18, 701-713.*
 - *NGO Committee for Social Development to the United Nations Department of Economic and Social Affairs. 2003. Best practices in poverty eradication – case studies from the field. NGO Committee for Social Development to the United Nations Department of Economic and Social Affairs. Retrieved 27 March 2008 from:*
 - *NGO Committee for Social Development to the United Nations Department of Economic and Social Affairs. 2003. Best practices in poverty eradication – case studies from the field. NGO Committee for Social Development to the United Nations Department of Economic and Social Affairs. Retrieved 27 March 2008 from:*
 - *Published by Municipalities Organization: Tehran, 2002 [Persian]*
 - *relation to government. 1th Edition, Salman Publication: Tehran, 2003 [Persian]*
 - *Rose, P. 2007b. NGO provision of basic education: alternative or complementary service delivery to support to the excluded? Create Pathways to Access, Research Monograph No. 3. Brighton: University of Sussex and London: DFID. Retrieved 27 March 2008 from: www.create-rpc.org/pdf_documents/PTA3.pdf*
 - *Swift, D. 2000. Civil society and the sector wide approach to education reform. DFID paper presented at the*
 - *World Health Organization. WHO and Civil Society: Linking for better*
- www.intrac.org/docs.php/2535/Conference%20Overview%20Paper.doc
- www.intrac.org/docs.php/2613/INGO%20Survey%20presentation.ppt
- www.ngocongo.org/files/report.pdf
- www.ngocongo.org/files/report.pdf